

BROEDVOGELS van de ZWINBOSJES

Door het zeer groot aantal mensen dat zich met veldornithologie bezig houdt, zijn vogels ongetwijfeld de meest bestudeerde diergroep. In vrijwel alle natuurgebieden zijn broedvogelinventarisaties uitgevoerd. Broedvogels zijn hierdoor een goede parameter voor de waardebeoordeling van deze gebieden.

Inventarisatie van de Zwinbosjes

In het Zwinbosjesgebied werden al vanaf 1974 tellingen uitgevoerd, een grondige inventarisatie werd evenwel pas vanaf 1982 gestart : gedurende vijf opeenvolgende jaren, van 1982 tot en met 1986 werden de eigenlijke Zwinbosjes grondig geïnventariseerd door de volgende personen : B. Vandeputte (2), D. Content (37), D. Huisseune (2), Patrick Lust (220), Peter Lust (54) en L. Maertens (7). De Kleine vlakte werd in 1985 en 1986 geïnventariseerd door Patrick Lust (26). Tussen haakjes staat telkens het aantal tellingen door de persoon uitgevoerd.

De inventarisatie gebeurde met de zogenaamde 'uitgebreide territoriumkartering' (Hustings et al., 1985). Hierbij worden vanop een goed gekozen route doorheen het te tellen gebied, alle aanwijzingen voor een territorium of een broedplaats op kaarten getekend. De eigenlijke Zwinbosjes werden hiertoe nogmaals onderverdeeld in vijf secties, kleiner of groter van oppervlakte naargelang het meer open of gesloten karakter (resp. binnen- en buitenduinen).

De kaart geeft een overzicht van de vegetatietypes in de Zwinbosjes : 18.1% bos (ofwel 14.2% loofbos, 3.6% naaldbos, de rest gemengd), 39.6% struweel (vnl. Duindoorn en Vlier, op vochtiger delen ook wilg) en 39.8% grasland naast kleinere delen ruigte, vochtig-nat grasland en grasland met kaal zand (zeereep). De Kleine vlakte is minder afgewisseld : 8.5% bos, de rest voornamelijk weiland en wat struweel.

Om alle soorten te kunnen tellen, werden alle delen van het gebied voor elke inventarisatie ten minste tien keer bezocht, verspreid in de maanden maart, april, mei en juni. Tevens werden de bezoeken afwisselend 's morgens vroeg (één uur voor zonsopgang), 's morgens (na zonsopgang) en enkele zelfs 's nachts gehouden.

Na het laatste bezoek werden alle waarnemingen per soort op soortkaarten overgebracht. Hieruit konden de territoriumkaarten met aantal en verspreiding van de territoria worden afgeleid.

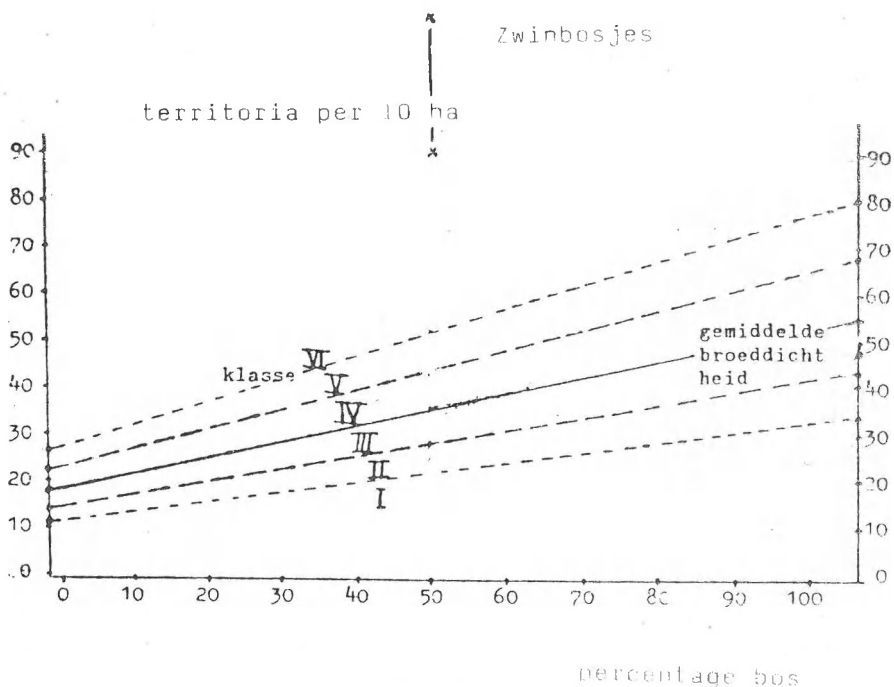
Resultaten en bespreking

In de tabel wordt een overzicht gegeven van de broedvogels en hun aantallen. Voor de waarderingscriteria die hieruit worden afgeleid zijn drie factoren van belang :

1) Dichtheid van de broedvogels

Een grote dichtheid, dus veel territoria per oppervlakte-eenheid (per 10ha) wijst op gunstige broed-, rust- en voedselomstandigheden.

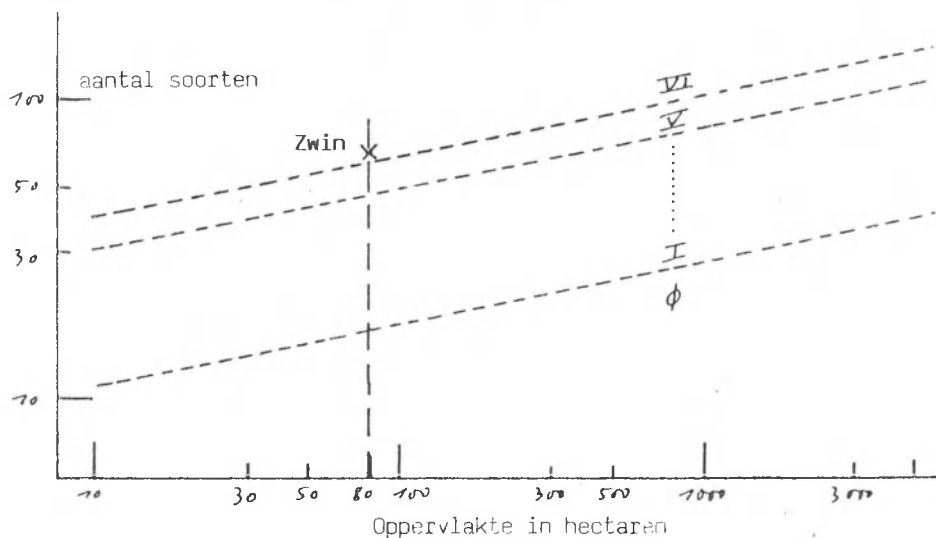
In onderstaande figuur worden de broedvogeldichtheden weergegeven in functie van het % bos in een afwisselend gebied (grasland en bos), opgesteld naar gegevens van inventarisaties, die in Nederland uitgevoerd werden. Voor gebieden met ongeveer 50% bos, dus goed vergelijkbaar met de Zwinbosjes, vonden de Nederlandse onderzoekers territoriumdichtheden van 18 tot 52 per 10ha (op de figuur klasse I tot VI). De laagste en hoogste waarden van de Zwinbosjes (92 en 128 territoria per 10ha) overtreffen ruimschoots de waarden van vermelde studie. De Zwinbosjes hebben dus een zeer hoge broedvogeldichtheid. Vooral de struweelbewonende soorten als Fitis, heggemus, Bosrietzanger, grasmusachtigen en de Kneu zijn hiervoor verantwoordelijk. Zij broeden zeer talrijk in het voor hen ideale biotoop van de Zwinbosjes.

2) Soortenrijkdom

Hoe afwisselender een gebied, hoe meer soorten er zullen aanwezig zijn. In de Zwinbosjes en de Kleine vlakte kwamen er sinds 1982 82 soorten tot broeden; 65 daarvan regelmatig, d.w.z. bijna jaarlijks.

De onderstaande figuur geeft de relatie tussen het aantal broedvogels en de oppervlakte van een gebied. De hoogste waarden (klasse VI uit het Nederlandse onderzoek) voor een in oppervlakte ongeveer gelijk gebied, ligt rond de 60 soorten. De Zwinbosjes scoren hoger : 65 soorten.

Opvallend in deze soortenrijkdom is de verscheidenheid aan soorten die aan verschillende biotopen gebonden zijn : de Tapuit (open duin), Gele kwikstaart, Graspieper, Kievit, Scholekster (grasland), Waterral, karekiet (moerasbewoners) en tenslotte een hele serie (Fitis, grasmussen, Sprinkhaanrietzanger, Heggemus en Bosrietzanger) die verschillende types struweel bewonen, zonder de bossoorten (Wielewaal en spechten) te vergeten.

Soort	Zwinbosjes					Kleine vlakte	
	1982	1983	1984	1985	1986	1985	1986
Grauwe gans	2	1	-	-	-	-	-
Bergeend	12-14	11-21	13	12-18	11	4-7	6-9
Wilde eend	9	5-19	12-21	23	18-28	4-6	8-11
Torenvalk	0-1	1	0-1	1	1	-	1
Kwartel	-	-	-	-	1	-	-
Patrijs	-	-	-	-	-	2	1
Fazant	48-53	48-57	57	43	54	10	13-14
Waterhoen	3	12	9	2	10	1	3
Waterral	1	3	3	1	4	-	1
Strandplevier	1	-	-	-	-	-	-
Scholekster	-	-	-	-	-	2	2-3
Kievit	-	-	1	-	0-1	9-11	12-15
Houtsnip	-	-	-	-	1	-	-
Holenduif	10	9-11	14	10	10	4-9	5-7
Houtduif	38	54-60	94-106	76-94	69	22-25	20-22
Turkse tortel	13	12-13	13	3	1	2	1
Tortel	49	37-41	50-59	27-29	31	4-5	5-6
Koekoek	3	4	3	5	3	2	1
Steenuil	1	-	-	-	-	-	1
Ransuil	3	1	1	1	4	1	2
Draaihals	-	-	1	-	1	-	-
Groene specht	3	2-3	2	2	2	1	1

Soort	Zwinbosjes					Kleine vlakte	
	1982	1983	1984	1985	1986	1985	1986
Grote bonte specht	4	3	3-5	5	4	1	1-2
Kleine bonte specht	0-1	1	1	1	1	-	-
Veldleeuwerik	5	6	6	3	4	8-9	10-12
Kuifleeuwerik	1	-	1	-	1	-	-
Boompieper	-	1	1	1	1	1	1
Graspieper	6	3-4	4	2	4	4-5	4-6
Witte kwikstaart	-	-	1	1	-	1	1
Rouwkwikstaart x witte	-	1-	-	-	-	-	-
Gele kwikstaart	-	-	-	-	-	1	2-3
Winterkoning	45	64-72	71-77	40-46	50	11-12	12-15
Heggemus	56	74-80	79-83	61-72	61-69	5-8	5-6
Roodborst	12	24-30	24	15	15	6-8	5-7
Nachtegaal	22	30-37	24-29	26-27	23-24	3-4	2-3
Blauwborst	1	-	-	-	-	-	-
Gekraagde roodstaart	5	4	3-4	3-4	4	2-3	2-3
Zwarte roodstaart	1	1	1	1	2	-	-
Roodborsttapuit	-	-	-	2	1	-	1
Paapje	-	1	1	-	1	1	-
Tapuit	9	6	8	2	7	4	8-9
Merel	64	60-75	73-79	54	57	10-12	10-12
Zanglijster	11	14-16	24-26	9	6	1-2	1
Grote lijster	6	3	5	2-3	2	1	1
Sprinkhaanrietzanger	1	0-1	-	3	4	-	-

Soort	Zwinbosjes					Kleine vlakte	
	1982	1983	1984	1985	1986	1985	1986
Rietzanger	1	-	-	-	1	1	1
Bosrietzanger	23	21	25-26	22	26-30	3	5
Kleine karekiet	4	4-6	2-3	4-5	2-3	-	-
Spotvogel	3	6	5	5	9	1	2
Fluiter	-	-	1	-	1	-	-
Tjiftjaf	10	14	12-16	16	16-17	5-6	5-7
Fitis	82	84-89	110-117	86-89	89-91	4-6	7
Braamsluiper	12	16-20	16-18	12-13	11	2	3
Grasmus	19	29-34	22	21-22	35	2	2-3
Tuinfluiter	8	11-14	11-16	13	15	5	4-5
Zwartkop	11	26-30	34-37	31-35	31	7-9	8-9
Goudhaantje	4	2	3	4	4	1-2	2
Grauwe vliegevangster	5	4	5	3	3	2	2
Bonte vliegevangster	-	-	1	-	-	-	-
Staartmees	3	5	4	5	5	1-2	1
Matkop	8	20-22	10	13-14	16-18	2-4	4
Zwarte mees	-	-	-	-	2	-	1
Pimpelmees	15	25-27	24-27	21-25	18-22	5-7	6-8
Koolmees	19	28-31	20-25	28	22	9-10	7-8
Boomkruiper	2	3	5	4-5	3	1	1
Wielewaal	-	3	3	2	3	1	1-2
Gaai	3	8-11	6	4-6	6	1	2
Ekster	5	4-6	7	3-4	5-7	2	2

Soort	Zwinbosjes					Kleine vlakte	
	1982	1983	1984	1985	1986	1985	1986
Kauw	1	1	4	2-4	3	6	6-8
Zwarte kraai	1	2-3	1	2-3	2	2	1-2
Spreeuw	8	2	8	2-4	4-6	2	3
Huismus	7	3-5	10	3	5	-	-
Ringmus	5	6-8	4	2-4	-	1	-
Vink	4	3	6	4	3	2	2
Europese kanarie	2	-	3	-	2	0-1	1
Groenling	7	10-11	13-18	12	6	4	2-3
Putter	1	5	4	4	2	1	1
Kneu	72-80	79-87	107-113	61-71	84-92	3-4	2-4
Kleine barmsijs	2-4	7	7	6	4	-	-
Rietgors	-	1	-	-	1	1	1
Hop	-	-	-	-	-	1	-
Gauwe klauwier	-	-	-	-	-	1	1
TOTALEN	792-811		1096-1195		908-923		235-283
		923-1071		831-923		206-250	

3) Zeldzaamheid van de broedvogels

Dat er in een gebied zeldzame soorten voorkomen is gecorreleerd met het voorkomen van bijzondere biotoopsituaties. Dit is van groot belang in de waardering : juist uitzonderlijke situaties zijn het waard om behouden te worden.

Voor de aanduiding van de zeldzaamheid worden de soorten in zes talrijkeidklassen ingedeeld, waarbij het aantal broedparen in België als basis dient.

aantal broedparen in					
West - Vl.	Vl. en Brab.	België	klasse	Omschr	
1 - 5	1 - 25	1 - 50	6	zeer schaars	
5 - 25	25 - 125	50 - 250	5	schaars	
25 - 250	125 - 1250	250 - 2500	4	vrij schaars	
250 - 1000	1250 - 5000	2500 - 10000	3	vrij talrijk	
1000 - 5000	5000 - 25000	10000 - 50000	2	talrijk	
> 5000	> 25000	> 50000	1	zeer talrijk	

Aanduiding van zeldzaamheid : verdeling van talrijkeidklassen volgens het aantal broedparen in België, Vlaanderen en West- Vlaanderen (gegevens uit Avifauna van België, 1967 en uit Lippens en Wille, 1972)

In de volgende tabel is dit toegepast op de Zwinbosjes en de Kleine vlakte : het aantal broedende soorten is hierin aangeduid per zeldzaamheidsklasse.

klasse		1	2	3	4	5	6
Zwinbosjes	1982	25	18	6	8	5	1
	1983	26	18	7	6	4	1
	1984	26	18	7	8	4	2
	1985	26	18	7	5	3	1
	1986	24	20	9	10	5	1
Kleine vlakte	1985	25	20	7	5	3	1
	1986	24	21	9	5	4	0

De hier bekomen waarden zijn, zowel in vergelijking met Vlaanderen als met heel België, zeer hoog : jaarlijks broeden er verschillende soorten die in ons land zeldzaam tot zeer zeldzaam zijn (de klassen 5 en 6). Onder hen zijn er enkele die vroeger aan de kust regelmatig en talrijker voorkwamen, maar de laatste decennia, onder meer door het toegenomen toerisme, steeds zeldzamer werden en soms volledig verdwenen. De Grauwe klauwier was tot het begin van de jaren zestig en regelmatige broedvogel in de kustduinen; de Hop hield het iets langer uit, tot het einde van de jaren zestig; vanaf de jaren zeventig verdwenen ook een aantal soorten die erg storingsgevoelig zijn doordat ze hun nest op de grond maken en een vrij open terrein met verspreid struikgewas verkiezen : Sprinkhaanrietzanger, Geelgors, Boompieper en Roodborsttapuit. Grauwe klauwier en Hop behoren nu tot de zeldzaamste broedvogels van België. Beide broedden in de Kleine vlakke; Boompieper, Roodborsttapuit en Sprinkhaanrietzanger vonden in de Zwinbosjes een refugium. Hetzelfde geldt voor twee andere, in ons land zeldzame, broedvogels : de Europese kanarie en de Kleine Barmsijs.

Tenslotte zijn er een aantal soorten die minder zeldzaam zijn, maar waarvan het Zwinbosjesgebied toch een relatief belangrijke broedplaats vormt. De Bergeend is hier een voorbeeld van, in mindere mate ook de Wielewaal, die vooral aan de kust recent zo goed als verdwenen is.

Besluit

De beoordelingscriteria voor broedvogels geven zonder uitzondering zeer hoge waarden aan het Zwinbosjescomplex (Zwinbosjes en Kleine vlakte). Het gebied bezit een zeer hoge broedvogeldichtheid en een opvallend hoge soortenrijkdom, waarbij tevens zeer zeldzame soorten aanwezig zijn. De grote variatie aan waardevolle biotopen geven niet alleen vestigingsmogelijkheden aan aan zeer verschillende biotopen gebonden soorten; voor een aantal soorten vormen ze ook een complementaire waarde als broed-, voedsel- en rustgebied. Dit is onder meer het geval voor de Kleine vlakte, waar nog enkele van de zeldzaamste broedvogels van ons land voorkomen. Het Zwinbosjesgebied is daardoor niet alleen het meest waardevolle broedvogelgebied van de gehele Belgische kust, en een refugium voor soorten die elders al grotendeels of volledig verdwene zijn; het is ook belangrijk en onvervangbaar op nationale schaal. Het teloorgaan, zelfs gedeeltelijk, van dit gebied, zou dan ook een onherstelbaar verlies betekenen.

Patrick Lust

